

„...ÉS PEST IS AZ ORSZÁGBAN FEKSZIK...”

1741 október 21-ikén végetért az a nevezetes országgyűlés, amely a „vitam et sanguinem“ jelenetével kezdődött. Mária Terézia, a gyászruhás királynő ezen a napon írta alá az országgyűlésen hozott nevezetes törvények szentesítési záradékát. A magyar politika ezúttal az európai helyzetet is megváltoztatta, természetes, hogy az ország belsejében is hatalmas átalakulások történtek. A magyarság súlya nemcsak a monarchiában növekedett, hanem idehaza is. Mert bizony a gyászruhás királynő koronázási országgyűlése előtt szomorú helyzetben volt a magyarság, amire legjobb példa az, amit Pestről és Budáról tudunk meg a história rejtettebb lapjairól.

Budapest két része, Buda és Pest bizony magyarságát illetőleg sokszor és sokáig volt kikapós természetű. Éppen Mária Terézia trónralépésének ideje az, amikor Pestmegeye a követeinek adott utasításokban nagyon, de nagyon rápirít Budára és Pestre veszedelmes elnémetesedése miatt. A vád nem kevesebb, mint hogy a két város *gyűlölettel* viseltetik a magyar nemzet iránt.

A nevezetes vádiratot Salomon Ferenc bogarásztá ki Pestvármegye levéltárában és mi, késő utódok megdöbbenve állunk meg a szomorú történelmi dokumentum előtt; de nem kisebb az örömünk akkor, amikor azt látjuk, hogy a magyar főváros másfél évszázad alatt mindent a szörnyűséges bünt, vagy vádat lemosta magáról.

A GRAVAMENEK

A vármegyéknek a tizennyolcadik században még nagyobb befolyásuk volt az ország dolgainak intézésében, mint ma. Mária Terézia idejében a megye szava sokat jelentett az országgyűlésen. Különösen Pestmegeye akaratát erőteljesen számított a mérlegen. Ritkán volt azonban ennek a vezérvármegyének is olyan sok és fontos mondanivalója, mint az 1741-iki koronázási országgyűlés alkalmából, amikor is a királynő megerősítette a *pragmatica sanctio* alkotmánybiztosító kikötéseit is.

Joga és módja volt a vármegyének a nevezetes alkalmából véleményét, kívánságát, akaratát elmondani és érvényesíteni. A módot a *követutasítás* adta meg. Minden vármegye követei ilyen utasítással jelentek meg az országgyűlésen, hogy az ezeknek a követi utasításoknak alapján építse fel határozatait, törvényjavaslatait.

A követi utasításokban természetesen nem dicsekvések, hanem panaszok foglaltattak. *Sérelmek*, részben a megyéé, részben az országé. Ezért hívták őket röviden *gravamen*-eknek, majd a belőlük fölépült törvények szintén megtartották ezt a fursa, de a magyar állapotokra, magyar politikára és magyar lélekre oly jellemző nevet. A sokat hányatott nép szemében maga a törvény sem volt törvény, hanem csak *gravamen*, sérelem, vagy legfeljebb a sérelmeknek kilátásba helyezett elintézése...

Pestvármegyének ez a negyvenegy fájdalmas pontban felsorolt *gravamen*je sem más, mint a meglevő törvé-

nyek kijátszásán, semmibevevésén való keserves panaszkodás.

A KIRÁLYNÉ ÖFELSÉGE LAKJÉK AZ ORSZÁGBAN

Pestvármegye nevezetes gyűlése alkalmával 1741 április 27-ikén még gyászban volt az ország Károly császár halála miatt. Így nem lehet meglepő az a jelenség, hogy a gyűlés megnyitása után a helytartótanács átiratát olvasták föl, amely toilette kérdéstről intézkedik, mondván: „a jövő országgyűlésre küldendő megyei követek a *tisztességesebb öltözet*en kívül, melyet a koronázásnál viselni kell, fekete öltözetet is vigyenek magukkal, amelyet az *egész országgyűlés alatt* viseljenek a VI. Károly császár halálán való gyász jeléül.“

A megyegyűlés a fekete ruhán kívül még útleveleket is ráparancsolt a követekre, nehogy a pestis miatt feltartóztassák őket.

Ez a gyászruhás és pestises hangulat aztán végigvonul az egész gravamenen is, amelynek mindjárt a második pontja a főváros életét illeti, amikor kimondja:

„Kérni kell és könyörögni, hogy *királyné öfelsége lakjék az országban a királyi székhelyen, Magyarországi fővárosában*. Ebből az országra jólét és biztonság háramlik, különösen minden belső dolgaiban elhanyagoltatik, *mint a tapasztalás mutatja*.“

A CÉHEK ÉS AZ ÁRDRÁGITÁS

Buda és Pest ellen az első panasz az ipari cikkek miatt hangzik el. A pestmegeyei birtokosok támadása ez az iparosok, a *céhek ellen*. Az agráriusok nagy attakja és az *árdrágitás vádjá ez*. A gravamen e tekintetben arra hivatkozik, hogy a hazai törvények szerint „az eladó cikkek árát a megye feladata meghatározni.“ Ehhez tartoznának alkalmazkodni a királyi városok is, de „Buda és Pest városok nemhogy hozzátartanak magukat, hanem vissza is utasítják azt.“ Innen van, hogy „minden ipari cikk túlságosan drága“. A céhek ellen való panasz orvoslásként nem is kíván a vármegye kevesebbet, mint azoknak azonnal való *eltörlését*, „*mindennemű céhek és velük eme visszaélések eltörltessenek és megsemmisíttessenek*“. Ugy vélik a megyeházán, hogy a céhek eltörlöttét, „szaporodni fog a mesteremberek száma“ és olcsóbbak lesznek az ipari cikkek. Megokolásként aztán ezt a közgazdasági fejtegetést fűzik hozzá:

„Mert minden kézmű- és gyáripar szabaddá tétetvén, szaporodnak az iparcikkek s következőleg olcsóbbak lesznek — s az iparos, hogy eladhassa készítményét, kénytelen alább szállítani az árát. Mivel a céhek súlyos költségek által állíttatnak föl s az iparos nem kis költséggel jut a céhbe, ezen költséget a készítmény árába tudják be. Ezért a céhek megszüntetését sürgetni kell. Mit ha ki nem lehet vinni, kérni kell, hogy a megye limitációja terjesztessék ki a királyi városokra. Aki áthágja, annak a megyei szolgabíró, vagy esküdt elkobozhatja minden kiállított cikkét“.

A MAGYAR SAJÁT HAZÁJÁBAN SZÁMÚZOTT

Egyszóval Pestmegeye rendei nem voltak túlságos jó barátságban a budai és pesti polgárokkal, azt is valóság-

nívé teszi, hogy elfogulatlanoknak sem igen lehet őket mondani, amit például az is bizonyít, hogy Pestről rettenetes fitymálással és gúnnyal csak így beszélnek: „... és *Pest is az országban fekszik...*“

A nagyon súlyos vádak értékét ez mindenesetre élénken lerontja. Szóról-szóra illik ezeket a keserű szemrehányásokat mégis idézni:

„Buda az ország fővárosa és Pest is az országban fekszik, — lakosaik közül is a magyar *csaknem* ugyanannyi számú, mint a *külföldi*, — s mégis a hatósági tisztviselők választásában *a magyarok iránt nagy méltatlanság követtetik el*, — sőt a polgárok közé vagy a céhekbe is oly bajos kivált Budán bejutniok, hogy úgyszólván *a magyar saját hazájában száműzött*“.

Hogy ez az állapot megváltozzék, azt követelték Pestmegye rendei, hogy „ezt a botrányt“ szüntesse meg törvény által az országgyűlés. El kell határozni, hogy a városi tanács *legalább felében* „alkottassék belföldi s a hazai törvényeket és nyelvet tudó honfiakból, *ha máshonnan hoznák is*“. A főtisztviselő pedig, ha nem is mindig, *legalább felváltva legyen magyar*.

Amennyire igazuk lehetett ebben a rendeknek, ép olyan hamarosan kilátszik megint a lóláb, amikor azt mondják: „Mesteremberek ne vétessenek föl városi hivatalokra, kik többnyire írást nem tudó emberek s saját céhbeliök iránt különben is részrehajlók. Mivel hazafiak legyenek a tisztviselők“.

Aztán megint gyanusítások következnek:

„Budán némely pör 30 év óta függőben van. Mindkét városba neveztessek ki királybíró (judex regius, köznyelven *Anwalt*) teljhatalommal, *ki az előrebocsátottakra figyeljen és a városi pénztárnokokat számoltassa. Budaváros jövedelme sok ezer forintra megy, erről számolhatni kell*“.

Hát bizony ezek pattogó gyanusítások és bizonyára viszkedett a toll, amely le nem írhatta, hogy a jó budai pénztárnokok ellopják a város pénzét. Ámbár így is igen eszesen meg lehetett a dolgot érteni.

Egészen kedves az is, hogy Budaváros jövedelme akkor „sok ezer forintra ment“.

Az ember lemosolyogja az elmúlt évszázadokat és azon gondolkozik, hány *millió* is lesz az idén a főváros deficitje? ...

A MAGYAR NEMZET IRÁNTI „GYÜLÖLET“

... Ezt már csakugyan le kell jegyezni szóról-szóra:

„Onnan is nyilván kitetszik a két városnak *a magyar nemzet iránti gyűlölete*, hogy a megyei földesurak közül, kik a megyei gyűlésekre ott gyakran megjelennek, többen akartak házat szerezni maguknak; de *minden módot kigondolnak, hogy őket a vételben gátolják*. Kiknek házuk van, sokféle háborgatásnak és alkalmatlanságnak vannak kitéve. A katonai elszállásolásokban a nemeseket jobban terhelik, mint magukat a mesterembereket. Csak rendkívüli esetekben lehessen ilyen terheltetés s különben válthassák meg pénzen az elszállásolást. Maga *a felség előtt is kedves lehet, ha nemesek is laknak a városokban*“.

Hát ilyen szép egyetértésben éltek egymással 1741-ben a szegény pestmegyei földesurak, akiknek ház kellett, *ha a megyegyűlésre jöttek és a pestbudai iparosok, akiket ime egyenesen nemzetgyűlölettel vádolnak meg*.